

Борислав Брондуков, Леонід Осика.

5 березня 2008 року в Будинку кіно відбувся круглий стіл «З журбою радість обнялася...», присвячений 70-річчю Борислава Брондукова. У ньому взяли участь: народна артистка України, співачка Марія Миколайчук, дружина Б.Брондукова, актриса Катерина Брондукова, народний артист України Ярослав Гаврилюк, художниця, лауреат Державної премії ім. Т.Шевченка Людмила Семикіна, актриса Світлана Князева, кінорежисер Юрій Терещенко.

Вела розмову Лариса Брюховецька.

«З журбою радість обнялася...»

Лариса Брюховецька: Внесок в українське й радянське кіно Борислава Брондукова вагомий. Про нього чимало написано, створено кілька документальних фільмів. І березня відбувся вечір його пам'яті. Хотілося б, аби учасники нашої розмови повніше розкрили особистість актора, його творчість. Марія Євгенівна Миколайчук знала його ще з 1961-го, коли він разом з Іваном Миколайчуком навчався на кінофакультеті інституту ім. Карпенка-Карого.

Марія Миколайчук: З Борею мене познайомив Іван. Це був справді непересічний чоловік. Йому обов'язково треба було щось утнути, щось сказати, якимось підколоти, пожартувати. І це завжди було дотепно й цікаво... Мені шкода, що сьогодні не маю такого друга, як Боря Брондуков. Він для мене був найчеснішим, найвідданішим другом серед хлопців. Кажуть, між чоловіком і жінкою не буває дружби... Буває, ще й яка! Такої дружби, яка була у мене з Борею, я бажаю багатьом. Бо це людина, яка не зрадить, яка порадить, у тяжку твою хвилину буде поруч – це щастя, коли знаєш, що у тебе є такий друг.

Саме в тяжкі життєві моменти він завжди був тут як тут. І я намагалась так само віддавати йому свою дружбу, свою повагу. Коли ми отримали помешкання, Іванові друзі так само тишились за нас. Можете собі уявити: студент друго-

го курсу отримує квартиру! Це сталося випадково. Ми з Іваном жили в гуртожитку, в коридорчику, де повз наше ліжко проходили всі дівчата хору імені Верьовки. Це було не зовсім зручно, але іншого виходу в нас не було. Ми тоді саме побралися, треба було починати спільне життя. Віктор Іларіонович Івченко прийшов провідати Івана, який не міг тоді зніматись ні у фільмі «Сон», ні у «Тінях забутих предків» через те, що йому дігмами попалили роговиці очей. Івченко подивився, в яких умовах ми живемо, і каже: «Через оцього хлопця, який не може зніматися, бо хворий, стоїть уся кіностудія. То значно дешевше обійдеться державі надати йому квартиру і вилікувати його!». Він справді допоміг нам отримати однокімнатну квартиру. Для нас це був справді подарунок долі.

Допомагали переїжджати з гуртожитку Боря Брондуков, Олексій Кондратенко, Льоня Осика (з великих речей у нас були тільки ліжко й розкладачка). Боря схопив розкладачку... З Хрещатика на метро їдемо до «Університетської», а там спускаємося пішки. В метро, поки чекали поїзда, Боря встиг розкласти розкладачку й влягтися на ній зі словами: «Я трошки стомився, посплю». І все це – жартами... Коли знайшли свою квартиру, а там кімната – 26 квадратних метрів (чимала), Боря подивився та й ка-

же: «Ви що, будете тут самі жити?! Ні! Гуртожиток переїжджає сюди. Я з Льошею буду жити в цьому кутку, Льоня Осика – в отому, а ви – де хочете». Все це жартома, але так воно й було: вони переселилися до нас.

Доки Іван знімався, я їздила на гастролі, хлопці жили. Якось Іван приїхав зі зйомок серед ночі і хотів зайти додому. А будинок іще не повністю заселили, двері входні були зачинені. Коли Іван постукав, двірничиха Оксана Яківна відчинила вікно своєї квартири й питає:

– Ви куди?

– Додому.

– А хто ви? У якій квартирі живете?

– У двадцять першій, на шостому поверсі.

– А хто будете?

– Чоловік тієї жінки, котра там живе.

– Там таких чоловіків уже багато...

Коли вона вийшла, він показав їй паспорта, вона й каже: «Ну, вибачте, там справді багато людей».

Цікавих випадків було чимало. Я вже не кажу про танець маленьких лебедів, який Боря в кальсонах танцював. Якось він спросоння потягнувся, піднявся і ввімкнув радіо, а там – «Танець маленьких лебедів». Але це треба було бачити, бо розказати про цей танець неможливо. Це було в його стилі, його репертуарі...

Згодом серед нас з'явилася Катерина – це вже почалася епоха спільного життя Катерини і Борі, й вони шукали будь-який момент і місце, де можна було б заховатися і насолоджуватись одне одним. Сидимо за столом: Кость Петрович Степанков, Іван Гаврилюк, Льоня Осика, Іван Миколайчук. А вони нікого не бачили, тому що жили в окремому світі. І це було прекрасно – чистота, відвертість.

Повернуся трішечки назад, до життя в гуртожитку. Склалось так, що хлопці, коли голодні були, прибігали разом з Іваном до нас на обід. У мене була 10-літрова каструля. Я наварювала борщу, і цей борщ за один день з'їдали – було кому. Якось трішки не доїли того борщу (у нас холодильник не було), і він скис. Хлопці прийшли голодні. Я кажу: «Ви почекайте, бо вчорашній борщ скис, а нового я ще не встигла зварити». І взяла, щоб вилити. Боря схопив каструлю, поставив на плиту, перекип'ятив і каже: «І ти таку смакоту хотіла вилити?!».

Треба віддати належне тим, котрі приходили до мене їсти. Вони віддавали свою стипендію мені, залишаючи собі тільки на оплату гуртожитку. Зарплата в мене усього 60 карбованців була, у хлопців – підвищена стипендія по 28 карбованців. Отак ми жили.

Коли виходили з гуртожитку (він був у пасажі), довкола Борі збирався натовп. Він казав: «Подивіться!.. Я все можу зрозуміти, але яким чином висадили танк на дах?!». І люди запитували. «Що? Який танк? Справді, щось там є». А то був вечір, і труби якісь були, мабуть. А кожному ввижалося те, що Боря розказував.

У нього фантазія працювала дуже добре... Не знаю, звідки вона бралася. Гадаю, це він успадкував від батька. Боря як актор повинен був відбутися, адже такою величезною фантазією обдарували його Господь Бог і батьки. Те, що міг зробити в епізоді Боря Брондуков, не під силу було зробити ще комусь. Він міг все викласти в епізоді!.. Це було цікаво дивитися, це запам'ятовувалося... Йому були підвладні й головні ролі, але те, що він робив у епізодах... Честь і хвала йому.

Катерина Брондукова: Народився Борислав Миколайович на Поліссі, в селі Дубова Київської області (тоді Розважівський, нині Поліський район). Було це польське село. У родині Яблонських (по материній лінії) було п'ятеро дітей. Борина мама, Яніна Антонівна, пізно вийшла заміж, у 20 років. Тоді вважали, що як тільки дівчині виповнюється 18, вона має вийти заміж, нарожувати дітей, бо пізніше вже ніхто не візьме. А в неї було таке от запізниле одруження з батьком Борислава Миколайовича. Батько, мені здається, був великим артистом. Він із Красноярська. Коли Чапаєвські дивізії гуляли по Росії, там був «син полка» – 12-річний Колька. Можливо, батько таки був у цій дивізії. Тому що Боря бачив і читав листи від Ліди Ягунової. У фільмі «Чапаєв» вона – Анка-кулеметниця. Він у розвідку ходив з нею. І там його сильно порубали. Був у батька іменний пістолет і шабля від Чапаєва. Це багато людей підтверджує.

У батька була інвалідність з дитинства. Йому порадили теплий клімат. І він шукав його і в Середній Азії, і в Україні. Микола Андрійович приїхав у Дубову на коні, з шаблею, пістолетом... Кубанка, лампаси... Він носив військову форму, хоча військовим, ясна річ, не був. Мав документи, що надавали йому пільги. Тоді не було нічого, люди не могли придбати ні матерії, ні продуктів. А він цим усім користувався – такий собі «завидний жених». Яніна не хотіла за нього йти. Але батько сказав їй: «Це хороша людина – треба йти».

Він робив добро людям. Пішов якось лісник у відпустку, і треба було ліс комусь передати. І от Микола заступив на цю посаду... Ну а він випити любив. Люди знали його м'який характер, знали, як до нього підійти... Кажуть: «Нам треба лісу, ми будемося...» «Да? Хорошо. Так, бєлых – убрать!» – це берези малися на увазі. І повирубав ліс. Його мало не засудили... Почали судить народним судом. «Кого судить? Мене судить?!» – відразу виймав пістолет і стріляв. Потім виймав шаблю і показував, що він вміє нею виробляти. Бувало, скачучи на коні, він показував свою майстерність: і стоячи, і сидячи, і лежачи, і навкруг коня на ходу, і з шаблею. Одне слово, артист.

У війну, коли прийшли гітлерівці, його відправили на примусові роботи на шахти десь у Францію. Якось він наглядча вдарив по обличчю, розбивши йому окуляри. Односельці (там було їх двоє) сказали: «Все. Кольку вб'ють». А під ранок він повертається п'яний, але з хлібом, консервами і зеленим квіточком додому. Потім, коли війна закінчилась, ці два односельці написали на нього куди слід клязу. От і став він «ворогом народу».

Микола Андрійович був дуже засмучений. Поїхав, і не повернувся. Приїхав аж у 1965 році, до Борі в інститут. Це яскраво розповідав Іван Миколайчук:

– Ходжу я під Лаврою і дивлюся, хто це там у вестибюлі? Якийсь чоловічок – у кубанці, з лампасами. Ну, думаю, мабуть, хтось знімає курсову роботу й це, напевне, артист. І коли той побачив мене, сказав: «Брондукова сюда!». Я зрозумів за розповідями Борі, що це його батько.

Тоді Боря пройшовся з ним по Києву, він його чимось пригостив і поїхав. Більше його не бачив – він десь роз'їжджав – по лінії військкомату. От такий він був цікавий чоловік. Коли Боря грав майора Гребньова у «Я служу на кордоні», то, можливо, він зіграв нездійсненну мрію батька, який любив форму й завжди у ній ходив.

...Піврічним дитям Боря захворів. І батько не дав йому померти – носив його на руках над галом (галю – це болотиста місцевість, де виробляються пари, можливо, йодовані, особливо о п'ятій ранку).

Ріс Боря цікавою дитиною. В нього була прекрасна пам'ять. Він читав дуже довгі вірші. І завжди збирав навколо себе більших і менших дітей і ними командував. Яніна Антонівна розказувала, що за Борю в школі одержувала похвальні грамоти. Школу закінчив зі срібною медаллю. Вирішив, раз непогано закінчив школу, повинен здобувати професію. Приїхав до Києва, подав документи в автодорожній інститут. Яюсь, коли ми ходили з ним в Маріїнському парку, він каже: «Ялиночка, бачиш? Зараз вона вже велика, а тоді була маленька і розложиста. Це був мій перший готель у Києві. Прокидаюся, чую: коло мене поруч хтось сопє. Дивлюся – собачка».

Склав екзамени, недобрав два бали... Але з цими балами міг вступати до будь-якого технікуму. Боря подався в гірничо-будівельний і закінчив його... І тут – знов доля: він помінявся направленням зі своїм товаришем по навчанню. Киянин захотів романтики і поїхав на Донбас, а йому запропонував жити в Києві. Так він і залишився в столиці.

Працював у Рембудтресті на Печерську і відвідував Народний театр при БК «Арсенал». Він любив цей колектив. Там його згадують і нині.

Борі порадили – щоб його не чіпали з армією – піти на роботу в «Арсенал», і він працював в «Арсеналі» та грав у народному театрі. Розповідав: яюсь весною вони давали виставу «За двома зайцями» у Консерваторії. Всі були піднесені, на такій сцені! В залі сидів Віктор Михайлович Іванов. Після вистави підійшов до нього і порадив вступати в театральний. Боря поїхав у відпустку в село і там по радіо почув про набір на кінофакультет в театральному. Він, очевидно, мріяв про це: в гуртожитку в нього вся стеля була заклеєна портретами артистів. І він поїхав вступати на драматичний відділ. Йому кажуть: «Чоловіче, ну який ви артист, та ще й драматичний!». А в нього ще мова така, «своя». І саме Віктор Іванов каже: «Почитайте монолог Голохвастова». Боря прочитав... І тут сталося диво. Педагоги: «Я його візьму на курс!» А другий: «Ні, я візьму!»... Тоді Віктор Іларіонович: «Так, я візьму його на мій перший набір на кінофакультет, і він буде хорошим актором, це я вам обіцяю». Так Боря потрапив на прекрасний курс.

Ви знаєте, я сама собі заздрю, що потрапила в таку компанію, і що попався мені такий гарний чоловік – Боря Брондуков. З ним було так легко, так весело жити! Він був таким ніжним... Завжди з гумором...

Заміж я виходила 1969 року. Ми були настільки захоплені одне одним, що про одруження навіть не думали. А тато сказав: «Так, хлопці, не піде, живемо ми не в місті». Прийшов Іван Миколайчук сватати мене за Борю, розхвалював його: що він перспективний, чимало досягне. А тато усе вислухав і сказав: «Курчат по осені рахують». Іван образився, але гостинність перемогла. Лишилися задоволені. Для мене пам'ятний день, коли ми з Борею розписувались у Московському районі Києва. Він тоді жив біля Голосіївського парку, в будиночку, де давали квартири від кіностудії ім. Довженка. На трамваї ми доїхали до загсу, а там Іван і Марічка тримають красиві три калли – я

тоді таких квітів і не бачила. Вони й були свідками у нас. І на трамвайчику поїхали на Жилинську, 43. Іван відкрив «шампанське», ми випили. Поздоровили вони нас. Іван попросив мене заспівати «Вишиваночку». І ми поїхали до нас у Биківню – там уже йшла підготовка... Мій однокурсник, Вітя Панченко, поїхав за посудом (тоді напрокат брали). Гаврилюкова Мирослава, Кондратенко Світлана та інші жіночки готували, мама з татом допомагали. Чекали на Аду Миколаївну – ну щоб усі були. І Кость Петрович весь час коло нас був, і дядько Борин – Юзько, котрий нам усе підказував.

Посадили дерево. Пішли в ліс – (цілий день ішла підготовка, чекання), – дядько Юзько викопав молоденьку грушку. Посадили її на подвір'ї, прибили кілочок, Боря зняв краватку, обв'язав нею цю грушку. Це було дуже красиво... А тут несподівано Женя з театрального інституту, виявляється, наш сусід через паркан: «Борю, можна, я вас сфотографую?» – «Звичайно». Ці весільні фотографії я зберегла. А ми ж тоді навіть не подумали про це!

Автобус, виділений нам з кіностудії Довженка, вирушив за Адою Миколаївною. Вона, закінчивши виставу, приїхала. Були у нас на весіллі Гринько, Юрій Ілленко з Лариною, Леонід Осика, Володимир Губа – всі наші друзі, увесь цвіт кіностудії Довженка.

І пішли ми по життю...

Жили в комуналці десь півтора року. Тоді Боря пішов до Тимофія Васильовича Левчука: «У мене син народився, треба квартиру...» А тоді якраз акторам квартири давали, і нас поставили в чергу. Ми отримали двокімнатну. Несподівано Михайло Ілленко відмовляється від 3-кімнатної в цьому ж будинку, і нас ставлять на його місце. І пізніше, коли Іван Миколайчук з Марічкою отримували квартиру, то вони вибрали саме район «Березняки» – щоб поруч було. І

Борислав Брондуков у телефільмі «Прем'єра у Соснівці». Режисер Аркадій Миккульський. 1986.

Борислав Брондуков у фільмі «Тривожний місяць вересень».
Режисер Леонід Осика. 1978.

ми жили через квартал. Мені часом сниться, що я лечу: дорога до Марічки понад озером. І так я літала часто, десь до п'ятдесяти років.

Боря творив свої ролі. Я розуміла, що акторкою великою не стану, маленькою не хотілося бути. І я могла собі дозволити, за широкими плечима чоловіка, бути вдома більше. І спілкувалися ми так: то він приїжджав зі зйомок додому, то я виїжджала до нього туди, де він знімався. Були листи – прекрасні листи... Потім, років через двадцять після нашого одруження, в 80-х роках, він мені подарував маленьку книжечку – «Сповіді. Тринадцять сповідей моїй дружині Катерині». Я їх сьогодні не захопила із собою. Напам'ять вони мені поки що ще не йдуть. Можливо, ми її видамо...

Марічка Миколайчук: Іван колись сказав: «Є актори, котрі можуть грати царів-королів. А є актори, які ніколи в житті царя не зіграли б... А Боря був актором, котрий міг зіграти і царя, і короля, і найнижчого гатунку людину».

Ярослав Гаврилюк: З Бориславом Миколайовичем доля мені подарувала познайомитися в квартирі Миколайчуків. Я був під таким сильним враженням, що два роки в армії згадував Київ і тих людей.

Ці спогади залишаться на все життя. Дружба Івана Васильовича і Борислава Миколайовича – це святі речі. Я не знаю, чи зараз існує така дружба.

В інституті ходили легенди про Борислава Миколайовича. Якось він захворів і його не було на заняттях. В деканаті факультету викликали його і кажуть: «Щось ви пропали...». – «Ви знаєте, в мене дуже рідкісна хвороба. Тридцять сім чоловік в усьому Радянському Союзі хворіють на таку хворобу». – «І що це за хвороба така?» А він: «Хвороба називається «зимова сплячка», або «ведмежа сплячка», я вам клянусь!» Тоді йому кажуть: «Ідіть, досипайте». – «Але мені треба спати ще 2-3 тижні»...

Через 2 дні Боря з'являється на кінофакультеті... А йому: «Бориславе Миколайовичу, як же так? У вас же хвороба така рідкісна... – «Хто вам таке сказав?» – «Ви». – «Коли?» Гумор Борислава Миколайовича був на такій грані, що от

здавалось б, ще трішки... Перейти цю грань – і вже було б не смішно. А він володів особливим талантом жартувати. Знаючи, що його найкращий товариш переходить вулицю тільки через зебру, щоб не порушити правила і, не дай Боже, не потрапити під автомобіль, він міг, коли переходили дорогу, раптом закричати: «Іване, машина!...» – Іван зупинявся білий, як стіна. – «Ну, Борисе, ну ти...». А Боря: «Я пожартував! А що, пожартувати не можна?!» – «Ні, все, Бoryю. Я тебе більше не хочу знати». Боря оббігав його: «Що, не можна пожартувати? Ну що ти за людина така серйозна?». Вони були брати рідні, хоча такі різні... Гумор був у нього від Бога, такий блискавичний...

Розповідали ще випадок. Ішла якась жіночка з авоською, і в ній яйця, десятків зо два. Боря проходить біля цієї жінки і: «Кинь яйця!» – вона й кинула. Він не хотів цього... Але ось ця його майстерність актора робила чудеса. Потім давав гроші, вибачався перед нею... Одне слово, таких історій було безліч. Але завжди було по-доброму, без зла... Це всі знали і за це його любили.

Пам'ятаю, стою біля Будинку кіно, де якийсь фільм ішов, а мене не впускають, бо не член Спілки. Він підходить:

– Чого стоїш?

– Не пропускають..

Він узяв мене за руку, завів на цей фільм, а потім, через якийсь час (не забув) каже:

– Слухай, у тебе вже скільки головних ролей?

Я порахував: 6 чи 7.

– Треба вступати в Спілку...

Він подзвонив туди піти, я пішов наступного дня, і через кілька місяців мене повідомили, що я член Спілки. Якби не Брондуков, я б ще тягнув.

Брондуков був дуже трепетною, інтелігентною людиною. Я не пам'ятаю жодного кадру, де б він був пасивним...

Світлана Князева: 1984-го ми з Леонідом Михайловичем узяли шлюб. Я навіть уявити не могла, що зніматимусь разом із Брондуковим: я у ролі революціонерки, яку засудили до страти, а Борислав Миколайович – у ролі ката. Під час зйомок траплялися курйози. Одного разу, ми прийшли на знімальний майданчик і побачили: шибениці, яку вчора збудували, немає (вкрали). Моя героїня мала підійматися до місця страти сходами, при цьому дивлячись у далечінь. Я не знала, як це поєднати, і на допомогу прийшов Борислав Миколайович: «Не переймайся, я скажу, де одна сходинка, де друга...». Почали знімати. Дивлюся в далечінь, підіймаюся й чую: «Ще одна сходинка!». Роблю відповідний рух ногою, а сходинки, як виявляється, немає. Сміх. Режисер наказує знімати новий дубль...

Юрій Терещенко: Знімаючи «Небилиці про Борислава», я чув чимало теплих відгуків про актора. Пригадую один план: важко хворий Борислав Миколайович сидить у кріслі... Тоді мені здалося, що не ми його знімаємо, а він спостерігає за нами, наче Бог. Важливо, що такі особистості, як Брондуков, Осика, до останніх днів були оповиті великим коханням.

Якось Брондуков з друзями зайшов у магазин «Фарфор-фаянс». Високо на полиці красувалася величезна ваза з портретом Хрущова. Коштувала дорого, проте актор попросивши зняти її. «Ви будете купувати?» – запитали його. «Аякже!» – почули у відповідь. Кілька продавців обережно зняли її. Той довго роздивлявся, і коли його запитали, мовляв, купуєте, мовив: «Ні! Обличчя не те».